

1.1. PRAPOVIJESNO DOBA

1.1.1. PALEOLIT

Paleolit ili starije kameno doba je vrijeme prije 25.000 godina, a već tada su tu sadržana temeljna načela likovnog stvaralaštva. Od samog početka, umjetnost nije bila dodatak, nego sastavni dio života svakoga društva. Umjetnost postoji oduvijek i svugdje gdje čovjek živi ili je živio. Likovna umjetnost nastaje i razvija se u skladu sa životnim uvjetima ljudske zajednice, društva i pojedinca, ali ona također djeluje na ljudsku zajednicu i na pojedinca.

Paleolitska umjetnost je umjetnost lovca, razdoblje paleolita je hladno doba i čovjek koristi sve životinjsko (meso za hranu, kožu za odjeću, kosti za oružje). Iz tog razloga poznaje samo jednu jedinu temu – životinju (nije slikao prirodu oko sebe i ljude). Podloga na kojoj je nastalo slikarstvo je pećina (PEĆINSKO SLIKARSTVO)jer je to jedino mjesto koje čovjek ima i koje ga štiti od utjecaja izvana i od napada životinja.

Iz životne nužde, čovjek paleolita, razvijao je temeljna svojstva dobra lova: oštro oko i vještu ruku. Ta su mu svojstva i vještine bili korisni i u slikanju, tako da je najstarija umjetnost koju poznajemo realistična, odnosno naturalistička. NATURALIZAM znači točno precrtavanje oblika u prirodi (lat. natura = priroda). Još je jedna karakteristika slikarstva u paleolitu, a to je MONUMENTALNOST, likovi su bili veliki , kao u prirodi.

Slikarstvo paleolitika NEMA KOMPOZICIJE. Likovi su nabacani i razbacani, uglavnom, bez ikakvog reda, poput ljudskih zajednica tog doba, nije postojalo organizirano ljudsko društvo nego su ljudi živjeli sami , kao jedinke.

Osim slika, paleolitski su umjetnici obrađivali i kosti, urezujući u njih geometrijski ukras ili ih oblikujući reljefu.

Otisak raširene šake-spomenik čovjekove inteligencije. To je temelj likovnog jezika i metoda vizualnog priopćavanja. Tako je paleolitski slikar pretvorio trag u znak.

Zidna slikarija životinja iz spilje Lascaux u Francuskoj, oko 13.000 pr. Kr.

Umjetnička kopija bika iz spilje Altamira u Španjolskoj.

Otisci ruku iz spilje kod grada Perito Moreno, Santa Cruz u Argentini, oko 14.000 pr. Kr.

Willendorfska venera, 21000 g. pr. Kr.

1.1.2. MEZOLIT

U mezolitu (srednje kameno doba) osim životinjskog svijeta, sve se više pojavljuju i ljudski likovi. Napušta se naturalizam i zorno oponašanje prirode, a likove se pojednostavljuje poput znakova - STILIZACIJA. U dobu u kojem počinje nastajati razvijenija organizacija ljudskih zajednica, pojavljuje se KOMPOZICIJA. Pojava kompozicije u slikarstvu poklapa se s pojavom organizirane, radne ili lovne, skupine u društvu. Glavna je tema ljudski lik prikazan u pokretu. Osim prizora organiziranog lova, prikazuju se i prizori ratovanja.

PRIZOR RATOVANJA

1.1.3. NEOLIT

Ovo je razdoblje 5000. – 3000 g. Pr. Kr.

Čovjek počinje ovladavati prirodom, počinje ju mijenjati svojim radom i angažmanom. Životinje lovi, pripitomljava, neko vrijeme ih hrani i koristi ih za jelo ali i za pomoć kod obavljanja poslova. Javlja su začeci stočarstva. Isto tako počinje sijati sjeme, čime započinje pojava zemljoradnje. Budući da više ne mora biti nomad, ne mora tražiti hranu i stalno se seliti, čovjek je došao na ideju da si napravi nastambu. Nastamba nastaje na mjestu gdje to čovjeku odgovara radi hrane i vode - u neolitu se prvi put pojavljuje ARHITEKTURA. Paleolitskog lovca smjenio je u neolitu ratar, zemljoradnik.

Čovjeku u svemu pomaže zemlja, pa je čovjek shvatio da glinene posude zadržavaju vodu, pa kasnije služe za čuvanje vode, vina, žita. Tako se je javilo lončarstvo. Nakon toga su shvatili da je bolje da se glina peče i tako je nastala keramika. Ne proizvodi se više sitno i hrapavo kameno oruđe, nego veće i savršeno glatko.

NEOLITSKA SJEKIRA S RUPOM ZA ŠTAP

Sve te promjene u životu čovjeka odražavaju se i na umjetnost. U slikarstvu čovjek potpuno napušta naturalizam i sve prirodne oblike, javlja se STILIZACIJA (svodenje oblika iz prirode na jednostavne oblike). Također se javlja i ORNAMENT – to je slobodna čovjekova tvorevina , a nalazimo ga na glinenom posuđu kao ukras (u još svježju glinu drvenim šiljkom se urezuju različiti oblici - ukrašavanje zemljanoga, odnosno glinenog ručno oblikovanog posuđa valovitim ili izlomljenim crtama, uporednim ili ukriženim, kvadratima, rombovima, krugovima itd.). Javlja se i RITAM – ravnomjerno ponavljanje jednakih oblika.

NEOLITSKA POSUDA

Imamo i pojavu skulpture u vidu IDOLA – izrađuju se glineni ženski likovi, idoli posvećeni ženi Majci i Roditeljici. (doba matrijarhata – žena je glavna u društvu). Pojava prve javne monumentalne skulpture (megaliti – veliki, ogromni kameni ; menhiri – veliki, okomito postavljen kamen; dolmeni – kamena struktura od dva uspravna i jednog horizontalnog kamena postavljenog preko njih). Megaliti su služili obilježavanju grobova. Najstariji oblik hrama u Evropi koji služi kultu Sunca i prvi spomenik monumentalne arhitekture – Stonehenge u Salisbury – ju u Engleskoj.

STONEHENGE-Salisbury dolina u Engleskoj, 2000 godina pr. Kr - prvi spomenik monumentalne arhitekture

Ogromni kameni blokovi postavljeni okomito u pravilnim razmacima, promjera 30 m unutar kojih je koncentričan niz megalita poredanih u obliku potkove oko najvećeg kamena koji služi kao žrtvenik.

MENHIR

DOLMEN

IDOL – istaknuta obilježja žene (trbuh, grudi) – kikaladska kultura

Prvi oblici arhitekture se javljaju u obliku ZEMUNICA (karakteristična za nizinske krajeve – jama djelomično ukopana i pokrivena šibljem), SOJENICA (na jezerima i rijekama, drvena nastamba podignuta na balvanima, drvenim mostićem vezana na obalu), KOLIBA (nastamba od granja i pruća, obložena glinom). Javljaju se i prva NASELJA – više nastambi zajedno.

1.1.4. METALNO DOBA

Razdoblje od otprilike 3000 g. pr. Kr. Pratimo bakreno, brončano i željezno doba. Bakreno doba je vrlo kratko jer je bakar mekan metal, tj. nije pogodan za izradu oružja i oruđa, tako da nije uspio potisnuti kamen. Mijenja ga bronca (materijal nastao kao slitina bakra i kositra). Čovjek treba oružje jer se javljaju borbe oko ljetine i oruđe kojim se obrađuje zemlja. Iz razloga obrane od napadača, naselja se iz dolina premještaju na uzvisine i ograđuju suhozidom – takva naselja nazivamo GRADINE.

GRADINA

U metalnom dobu imamo pojavu izrade nakita u vidu kopči ili fibula.

FIBULA

Javljaju se novi oblici koje omogućuje izum žice, a to su spirale koje se također primjenjuju u izradi nakita.

Izrađuje se bakreno suđe oštih rubova, a pratimo izum kotača i lončarskog kola.

1.1.5. PRAPOVIJESNI LOKALITETI NA TLU HRVATSKE

PALEOLIT

Najstariji tragovi ljudske nazočnosti na hrvatskom tlu potječu iz paleolitika. U špilji Šandalji kraj Pule i u Punikvama kraj Ivanca otkrivene su kamene izrađevine predneandertalske rase, a ostatci neandertalskoga pračovjeka pronađeni su na Hušnjakovu brijegu u Krapini. Arheološki nalazi iz paleolitika otkriveni su i na drugim lokalitetima diljem Hrvatske (Vindija, Veternica i dr.).

NEOLIT - (oko 5000. pr. Kr. – oko 3000. pr. Kr.) obilježen je podizanjem stalnih i organiziranih naselja, kao i izradom keramičkoga posuđa. Na jadranskom području najznačajnije su neolitičke kulture, a glavna su nalazišta otkopana u Smilčiću kraj Zadra, Danilu kraj Šibenika, Markovoj i Grapčevoj špilji na Hvaru i dr.

Prijelazno razdoblje iz kamenoga u brončano doba, u kojem započinje obrada i uporaba prvog metala – bakra, pokriva vučedolska kultura (oko 3000. pr. Kr. – oko 2200. pr. Kr.), nazvana prema lokalitetu Vučedol na obali Dunava kraj Vukovara.

VUČEDOLSKA GOLUBICA

METALNO DOBA - Nezakcij (Vizače), sjeveroistočno od Pule, istaknuto središte ilirskih Histra u 1. tisućljeću pr. Kr. Život se u njem održao sve do kasne antike, odnosno ranoga kršćanstva. Iz Nezakcija potječu figuralno ukrašene brončane situle (posude s ručkama), dijelovi nakita, oružja, keramika te primjerci monumentalne kamene plastike (ostaci gradina) koji predstavljaju najveći domet prapovijesnoga umjetničkog stvaralaštva na tlu Hrvatske.

